

MANJE POZNATI DALMATINSKI ZLATARI U MLECIMA OD XV. DO POČETKA XVII. STOLJEĆA

Lovorka Čoralić

UDK 739.1 (497.5 : 450) »14/16« (093)
Izvorni znanstveni rad
Lovorka Čoralić
Zavod za hrvatsku povijest, Zagreb

Na osnovi izvorne građe iz mletačkog Državnog arhiva prikazana je nazočnost i djelovanje malo poznatih zlatara iz Dalmacije u Mlecima od XV. do početka XVII. stoljeća. Najveći se dio zlatara u izvorima spominje indirektno i sažeto, a za nekolicinu je njihovo dalmatinsko podrijetlo samo pretpostavka. Kao poseban vid povezanosti hrvatskih iseljenika sa zlatarstvom u Mlecima se navode mletački zlatari spomenuti u oporukama naših iseljenika.

Zlatarstvo kao umjetnička vještina koja je na dalmatinskom prostoru uvijek bila cijenjena, a njeni majstori i radionice poznati po svojim proizvodima i traženi širom europskog prostora, zasigurno se može ubrojiti u još uvijek nedovoljno istražena područja mletačko-hrvatskih umjetničkih veza u prošlosti, posebice kada je riječ o konkretnom poznavanju doprinosa hrvatskih zlatara mletačkoj umjetnosti. Nezaobilazne i opsegom istraživanja još uvijek nedostignute monografije i prilozi Cvita Fiskovića o zlatarstvu pojedinih dalmatinskih gradova (Zadar, Dubrovnik, Kotor) pri tom su za svakog istraživača djelovanja hrvatskih zlatara u Mlecima osnovna literatura.¹

Nazočnost dalmatinskih zlatara u Mlecima može se pratiti od XIV. stoljeća, ali njihovo sustavnije spominjanje u mletačkim izvorima datira od sredine XV. stoljeća. Tijekom toga stoljeća, te u idućem, XVI. stoljeću, u gradu na lagunama djeluje nemali broj zlatarskih majstora podrijetlom s naše obale. Gradovi iz kojih iseljavaju u Mletke redovito su vodeća kulturna središta Dalmacije

¹ Od brojnih radova C. Fiskovića koji se odnose na navedenu problematiku spomenut ću samo najvažnije: Dubrovački zlatari od XIII. do XVII. stoljeća, Starohrvatska prosvjeta, serija III, sv. 1, Zagreb 1949, str. 143-249; O umjetničkim spomenicima Kotora, Spomenik SANU, sv. 103, Beograd 1953, str. 71-101; Hrvatski umjetnici u Mlecima (dalje: HUM), Mogućnosti, god. II, br. 1, Split 1956, str. 17-18; Zadarski sredovječni majstori (dalje: ZSM), Split 1956; Srebrni križ šibenskog zlatara Andrije Doroševića u Splitu, Kulturna baština, god. XVII, br. 22-23, Split 1993, str. 25-32.

(Zadar, Šibenik, Dubrovnik, Kotor), a njihova je prisutnost katkada samo privremenog karaktera, te se, često i na poziv iz rodnoga grada, nakon nekog vremena vraćaju i stvarati nastavljaju u domovini. Primjer takvih u djelima povjesničara umjetnosti već spomenutih, istraženih i obrađenih umjetnika jesu Šibenčanin Bernard Bosnić,² Kotorani Jakov Palina i Luka Damjanov,³ dubrovački zlatari Petar Fortis, Juraj Alegretov (Giorgio di Allegretto), Paško Pribešin i Nikola Dabišinić,⁴ te niz zadarskih majstora iz XV. stoljeća: Bartul Ivanov, Ambroz, Luka, Martin Pavlov Stanpan i Ivan Zadranić.⁵ Osim tih umjetnika, čija su nazočnost i stvaranje u Mlecima potvrđeni izvorima, s Mlecima su bili u neizravnom kontaktu i glasoviti šibenski majstor Horazio Fortezza, te Dubrovčani Radun Nahodović, Nikola Radovanov i Martin Keraković, koji su za mletačke naručitelje u svojim matičnim gradovima izrađivali različite zlatarske umjetnine.⁶

Pokušat ću na osnovi izvorne građe iz mletačkog državnog arhiva (Archivio di Stato di Venezia) ukazati na nazočnost i djelovanje nekoliko manje poznatih ili do sada u radovima povjesničara umjetnosti nespomenutih dalmatinskih zlatara u Mlecima. Izvori potječu iz jedinstvenog arhivskog fonda notarskih spisa (Notarile testamenti), a zahvaćaju razdoblje od druge polovice XV. do početka XVII. stoljeća. Na žalost, u većem broju dokumenata naši su zlatari spomenuti kao članovi obitelji ili poznanici osoba na koje se korišteni izvor odnosi, te su dokumenti koji se izravno odnose na zlatare vrlo rijetki. Kada je riječ o terminologiji odnosno označavanju zlatarskih majstora, koristi se nekoliko uvriježenih naziva (*aurifex, orrefice, indorador*), kao i nazivi za zanimanja koja su blisko povezana s tom vještinom: *zoeliere* (draguljar) ili *batorio* (istanjivač dragocjenih kovina). Prema mjestu podrijetla većina majstora dolazi iz Splita, dok se neki drugi dalmatinski gradovi spominju u pojedinačnim primjerima. Kronološkim redom nastanka razmotrit ću dokumente u kojima se spominje nazočnost i djelovanje dalmatinskih zlatara u Mlecima.

Zlatarska vještina srednjovjekovnog razdoblja nazivana je u izvorima različitim nazivljem od kojih se, iako znatno rjeđe, kao oznaka majstora ove vještine susreće naziv draguljara (*zoelier*). Iako se ne mogu ubrojiti u potpuno iste djelatnosti, vještine su zlatarske i draguljarske umjetnosti bliske te tehnikom rada i proizvodima koje ostvaruju djelomično preklapajuće. Pod nazivom draguljara zabilježen je 1511. godine Kotoranin Mihovil, sin plemića Damjana (*Michael zoelieris filius ser Damiani de Catharo*), stanovnik mletačkog predjela Castello u župi s. Trinità. Tijekom života i djelovanja u Mlecima majstor Mihovil je bio, kako se to može vidjeti iz sadržaja oporuke, povezan s doseljenicima iz ostalih gradova naše obale, te za jednog od izvršitelja svoje posljednje volje imenuje Zadranića Nikolu kojemu kao legat namjenjuje 25 dukata.

² C. Fisković, HUM, str. 18; isti, Dubrovački zlatari, str. 148; isti, Srebrni križ šibenskog zlatara Andrije Doroševića, str. 30.

³ C. Fisković, HUM str. 17; isti, O umjetničkim spomenicima Kotora, str. 94.

⁴ C. Fisković, HUM, str. 17-18; isti, Dubrovački zlatari, str. 171.

⁵ C. Fisković, ZSM, str. 117, 120, 197, 200.

⁶ C. Fisković, HUM, str. 18.

Spominjući na kraju oporuke svjedoke prisutne prilikom njezina sastavljanja, Mihovil navodi Trogirane Ivana Antonijeva i Ivana Rajnaldova. Mihovil u oporuci spominje i jednog mletačkog draguljara, Lorenza Nigro, te ga također imenuje izvršiteljem oporuke. Čini se da je Mihovil bio ugledan i tražen majstor u Mlecima, te njegova dobra, stečena dijelom i kao miraz pokojne supruge Katarine Balbi, premašuju za naše iseljenike uobičajeno skromna materijalna sredstva.⁷

Godine 1516. zabilježena je oporuka Anzelie, supruge zlatara Ivana iz Splita (*Iohannis de Spalato aurificis*). Zanimljivo je da Ivan ovdje nije naveden samo kao zlatar, već i kao trgovac (*aurificis et mercatoris*), što upućuje na to da zlatarska vještina nije bilo jedino zanimanje kojim se bavio, te je trgovačkim poslovanjem upotpunjavao prihode stečene izrađivanjem dragocjenosti. U oporuci se Ivan spominje samo kao izvršitelj posljednje volje svoje supruge.⁸

Oporuka splitskog zlatara Petra pok. Jurja mačara (*Piero de Spalato orese fu condam Zorzi spader*), napisana 3. travnja 1536. godine, zasigurno je jedan od zanimljivijih dokumenata. Već početni podatak o zanimanju Petrova oca (mačar) svjedoči da je u toj obitelji postojala tradicija i sklonost vještinama bliskim umjetnosti, pri čemu je Petrovo zanimanje, koji ne slijedi očevu djelatnost, bilo korak naprijed prema usavršavanju u još priznatijoj i cjenjenijoj vještini zlatarskog majstora. Petar je, kako kazuje sadržaj oporuke, stanovnik mletačkog predjela s. Polo u župi s. Aponal, te istoimenu crkvu odabire za mjesto svojeg posljednjeg počivališta. Podatke o zlatarskim umjetnicima podrijetlom iz naših krajeva nalazimo u dijelu oporuke u kojem Petar određuje izvršitelje posljednje volje. Ponajprije spominje nećaka, zlatara Jurja Andrijina, te dva draguljara: Hierolima del Pozzo i Dominika iz Furlanije (*Domenigo Furlan zoelier*). Slijedi određivanje legata članovima Petrove rodbine u Mlecima. Nećakinji Magdalenii, kćeri Petrove pokojne sestre Kuzmane, ostavlja kućni namještaj, četiri kreveta, te posteljno rublje, dok nećaku Jurju namjenjuje dio nekretnina ili novčanu svotu koju odrede izvršitelji. Drugoj nećakinji Anzoli, kćeri pokojne sestre Benette, ostavlja skromnu novčanu svotu od jednog dukata i jednu slamaricu. Najvažniji dio oporuke odnosi se na spomen oruđa kojim se Petar koristio prilikom svakodnevnog obavljanja svojih poslova, a koje ovom prilikom iscrpno nabraja, opisuje i imenuje obdarenike koji ih imaju pravo rabiti nakon njegove smrti. Spomenutom izvršitelju oporuke, draguljaru Hierolimu del Pozzo, čija se majstorska vještina u velikoj mjeri preklapala s Petrovom djelatnošću, ostavlja jednu veliku brončanu prešu (*stampa*) za istanjivanje kovina i izradbu zlatnih predmeta, te niz izrađenih većih zlatnih zrnaca (*botoni*). Pomoćniku Francescu de Gandini namjenjuje manju prešu od fino izrađenog željeza (*de azzal*), koja je također služila za istanjivanje kovina. Uz prešu

⁷ Michael zoelieris filius ser Damiani de Catharo de contrada s. Ternità: commissari... Niccolò da Zara civis Venetie et Laurentius Nigrum zoelierium. Item dimitto dota de ducati 500 condam Catharina Balbi uxor mea a fradello meo Santo. Testes: Zuane de Reinaldi di Traù e Zuane Antonio del dicto loco (Archivio di Stato di Venezia /dalje: ASV/, Notarile testamenti /dalje: NT/, b. 63, br. 81, listopad 1511).

⁸ Anzelia uxor Iohannis de Spalato aurificis et mercatoris de confinio s. Benedicti: Commissario voglio sia marido mio; Residuum bonorum dimitto Francesco filio condam Petro Zanchinio mio primo marido (ASV, NT, b. 958, br. 3, 25. 11. 1516).

Francescu daruje i sva izrađena zlatna zrnca, te mijeh (*folo*) i sve čekiće (*martelli*) koji preostanu u radionici. Naposljetku Petar spominje i zlatara Ambrosa (*Ambroso orese*), podrijetlo kojeg ne navodi, te mu ostavlja sve mijehove (*foli*) kojima se Ambroz trenutno koristi. Završavajući svoju oporuku, Petar, osim spomenutih zlatara, za svjedoke oporuke imenuje tamošnje majstore iste vještine: Marka Tinta, sina zlatara Petra, i Kristofora, zlatara koji djeluje pod naslovom (firmom) »dalla Pigna«. Za preostali dio svoje imovine Petar određuje da se proda na javnoj dražbi, te cjelokupan prihod pokloni najsiromašnijim i nezbrinutim (*poveri bisognosi*) majstorima zlatarskog umijeća (*del arte mia de orese*). U dopunskom dijelu bilješke nalazi se precizniji datum Petrove smrti koja je, prema bilježnikovoj opaski prilikom otvaranja oporuke, vjerojatno nastupila samo nekoliko dana nakon sastavljanja (datum otvaranja je 10. travnja 1536. godine).⁹

Dvije godine nakon oporuke splitskog zlatara Petra napisana je oporuka Bricite, kćeri pok. zlatara i budvanskog plemića Jakova, stanovnice predjela Castello u župi s. Giovanni in Bragora. U trenutku pisanja oporuke Bricita nema najbližih članova obitelji i rodbine, te za jedinog izvršitelja imenuje priora hospitala sv. Lazara. Veći dio oporuke nije za ovo istraživanje zanimljiv i odnosi se na legat (namještaj, odjeća, obuća, sukno, posuđe i ostala pokretna imovina) upućene Bricitinim poznanicima, u prvom redu ženama koje su posljednje dane života provodile kao štićenice rečenog hospitala. Zanimljivo je da oporučiteljica na kraju oporuke spominje i svoja imanja u Budvi, te ih ostavlja nećaku Matiji i nećakinji Anzelici.¹⁰

Splićanin Matija Blažić (*Mattio Blasichio*) jedini je zlatar spomenut u ovim izvorima čije je djelovanje u Splitu tijekom XVI. stoljeća već spomenuto u radovima povjesničara umjetnosti. Majstor je u Splitu imao i vlastitu radionicu u koju je primao učenike, te je tako 1540. godine na nauk kod njega stupio Poljičanin Mihovil (*Michaelli de Pollicio*).¹¹ Pod imenom Mate Blaževića zabilježen je u XVI. stoljeću u Splitu jedan zlatarski meštar za kojega nije moguće s punom sigurnošću tvrditi da je istovjetan s već spomenutim Matijom Blažićem.¹² Podatak o Matiji Blažiću u mletačkim dokumentima zatječe se u oporuci Venture pok. Jakova Zilića iz Splita, stanovnika Mletaka u župi s. Samuele, koji sastavlja oporuku 18. listopada 1542. godine. Uz Splićane Petra Marepića i Nikolu Vukovića, kao izvršitelj Venturine posljednje volje spominje se i zlatar Matija Blažić (*Mattio Blasichio orese*) za kojega se izričito navodi da

⁹ Prijepis oporuke Petra Jurjeva objavljuje se u prilogu na kraju rada.

¹⁰ Bricita filia condam ser Jacobi de Budua aurificis de confinio s. Iohannis Bragora: Mio solo comissario sia Vincenzo Scarpoiaro prior del hospedale de s. Lazzaro... In tutti li ragioni che io ho et che me aspetta a Budua overo altri beni a Budua voio che sia de Matio mio nievo et de Anzelica mia nezza per mità alli qualli tutti beneficianti io raccomando l'anima mia (ASV, NT, b. 124, br. 137, 29. 7. 1538).

¹¹ C. Fisković, Zadarski zlatar Mate Dragonjić, Radovi Instituta JAZU u Zadru, sv. 13-14, Zadar 1967, str. 106, bilj. 17; isti, Umjetnički obrt XV.-XVI. stoljeća u Splitu, Zbornik Marka Marulića, JAZU Zagreb 1950, str. 153-154.

¹² D. Božić-Bužančić, Umjetnički nakit XVI-XVIII stoljeća u Splitu, Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji, sv. XV, Split 1963, str. 158.

živi u Splitu (*sta a Spalato*), te prema tome nije nazočan prilikom sastavljanja i čitanja oporuke.¹³

Za navedene zlatare, unatoč relativnoj oskudnosti podataka o njihovom životu i djelovanju u Mlecima, moguće je s punom sigurnošću tvrditi da su našega podrijetla. U oporukama naših iseljenika zabilježeni su i podaci o zlatarskim majstorima čije podrijetlo nije izričito navedeno u izvorima. Mogućnost da je ipak možda riječ o »skjavunskim« majstorima daju naslutiti bliske rodbinske veze s našim iseljenicima, te sadržaj oporuka u kojima je glavnina spomenutih osoba podrijetlom s istočnojadranske obale. Riječ je o sljedećim primjerima.

Godine 1471. oporuku je napisala Margareta iz Bara, supruga Jurja, istanjiivača (*batioro*) dragih kovina, stanovnica središnjeg gradskog predjela s. Marco u župi s. Anzolo. Suprug Juraj ujedno je, uz svećenika Ivana Aligerija i Marije, udovice krojača Markantuna Dominikova, izvršitelj posljednje Margaretine želje. Podjeljujući potom brojne legatate mletačkim crkvenim ustanovama i pojedincima, Margareta spominje brata Pripka iz Bara, nećaka Natalisa, Paskvu iz Furlanije (*Pasqua Furlana*) te Jurja Slavena (*Zorzi Schiavo*), kojima ostavlja manje novčane svote. Kao jedan od svjedoka prilikom sastavljanja ove oporuke spominje se i tamošnji zlatar Konstantin. Suprug Juraj, spomenut samo kao oporučitelj, nije naveden mjestom svoga podrijetla. Iako je možda riječ o domaćem stanovniku (Mlečaninu), ne može se isključiti mogućnost da je, poput većine ostalih sudionika spomenutih u Margaretinoj oporuci, također podrijetlom iz nekoga grada na našoj obali, najvjerojatnije iz Bara.¹⁴

Katarina, kći pok. Francesca pozlatara (*Francesco indorador*), udana je za krojačkog meštra Šimuna s Raba, stanovnika predjela Castello u župi s. Severo. Suprug je i glavni nasljednik svih njezinih dobara, dok je Francesco, prvi sin iz braka s pok. Bartolomeom de Lion, u trenutku pisanja oporuke još maloljetan, te prava na dobra stječe tek nakon navršenih 18 godina. U oporuci se podrijetlo Katarinina oca, pozlatara Francesca, izričito ne spominje, te je pretpostavka o njegovu mogućem dalmatinskom podrijetlu otvorena.¹⁵

Sličan je primjer zabilježen u sljedećem slučaju. Zlatarski majstor Nikola otac je Faustine, udovice pok. Vicenza iz Zadra. Sastavljajući oporuku 1583. godine Faustina ne navodi podrijetlo svoga oca, kao ni poblize podatke o podrijetlu ostalih članova rodbine. Podatak da je supruga našeg iseljenika, Zadrana Vicenza, ponovno otvara slutnju da je i u ovom slučaju riječ o zlatarskom majstoru koji potječe iz dalmatinskih krajeva.¹⁶

¹³ ASV, NT, b. 927, br. 162, 18. 10. 1542.

¹⁴ Margareta d'Antivari uxor Zorzi batioro de contrada s. Anzolo: Comissarii marito meo Zorzi, Zuane de Aligeri prete s. Anzolo e Maria relicta Marcantonio Domenico sartor... Lasso a Pasqua Furlana ducati doi che vadia a s. Lorenzo; Lasso Pripco d'Antivari fradello meo ducati 30; Lasso a Natalis nevodo meo ducati sei; Lasso a Zorzi Schiavo filio Catarine ducati sei; testes: presbiter Petrus d'Antibaro e Constantin aurifex de Venezia (ASV, NT, b. 1136, br. 142, 12. 5. 1471).

¹⁵ Catherina filia condam Francesco indorador et consorte magistro Simon de Arbe sartor della contrada s. Severo: Il residum lasso al ditto mio consorte et doppo la sua marte a fioli e fiole... (ASV, NT, b. 928, br. 95, 17. 7. 1581).

¹⁶ ASV, NT, b. 587, br. 1, 24. 1. 1583.

U završnom dijelu ovoga rada ukratko ću ukazati na jedan drugi, manje razmatran vid odnosa i povezanosti naših krajeva i ljudi sa zlatarima i zlatarskom vještinom u Mlecima. Riječ je o spominjanju tamošnjih uglavnom mletačkih majstora u dokumentima koji su u uskoj svezi s hrvatskim iseljenicima. I u ovom slučaju riječ je o istovjetnom arhivskom fondu notarskih dokumenata (oporuke), pri čemu se tamošnji zlatari navode kao svjedoci ili izvršitelji oporuka naših iseljenika, ali - iako znatno rjeđe - i kao njihovi bliski prijatelji, poznanici ili (odnos postignut najčešće ženidbenim vezama) članovi obitelji. Broj spomenutih zlatara u oporukama hrvatskih iseljenika u Mlecima znatno je veći od broja zlatara koji su do sada iscrpnije spominjani. Pretežito je riječ o malo poznatim, gotovo anonimnim zlatarskim meštrima, čija se imena i biografije teško mogu susresti u leksikonima i priručnicima. Kada je riječ o našim iseljenicima, u oporukama kojih je zabilježen spomen o mletačkim zlatarima, uglavnom se radi o srednjem i sitno imućnom sloju iseljenika (pučani) podrijetlom s različitih dijelova naše obale i unutrašnjosti (Zagreb, Zadar, Šibenik, Trogir, Split, Brač, Omiš, Dubrovnik, Kotor, Budva, Bar), zanimanjem najčešće usmjerenih na neka od obrtničkih (krojači, obučari, krznari) ili pomorskih zanimanja. Mjestom stanovanja i djelovanja obje su skupine, što je karakteristično za najveći dio doseljenika podrijetlom s istočnojadranske obale u Mlecima tijekom prošlih stoljeća, vezane za predjele Castello i s. Marco. Spomenut ću abecednim redom imena mletačkih zlatara i vezu s našim iseljenikom u čijoj se oporuci spominje, uz naznaku datuma nastanka oporuke i signaturu u mletačkom Državnom arhivu (fond Notarile testamenti):

Alisandro de Camagrìn orese svjedok je prilikom sastavljanja oporuke Lucije, supruge mornara Nikole Petrova iz Kotora (NT, b. 847, br. 461, 6. 6. 1570);

Antonio de Gregorii de Bresa orese i *Zuane Rolandi de Bresa orese* svjedoci su oporuke Jurja pok. Lovre iz Splita (NT, b. 377, br. 104, 16. 3. 1450);

Bernardin orese svjedok je oporuke Ivana pok. Marka iz Bara (NT, b. 265, br. 35, 27. 5. 1557);

Bernardus de Santo aurifex svjedok je oporuke Margarete iz Dubrovnika, supruge Marina iz Trogira (NT, b. 826, br. 55, 24. 11. 1430);

Francesco Bonamigo indorador svjedok je oporuke Lovre pok. Jurja iz Šibenika (NT, b. 876, br. 441, 10. 12. 1500);

Francesco Cerva orese fu del missier Miguel svjedok je oporuke Helen pok. Ivana iz Kotora (NT, b. 347, br. 178, 24. 8. 1592);

Giacomo Boscardo orese fu missier Francesco svjedok je oporuke Diane, kćeri brodarar Antonija Slavena (Schiavon) (NT, b. 220, br. 553, 10. 10. 1578);

Iohannes de Franciscus aurifex svjedok je oporuke Helene iz Budve (NT, b. 377, br. 78, 13. 6. 1474);

Biancha, supruga *magistri Manoli aurifici* jedina je izvršiteljica oporuke Dimitrija pok. Jurja iz Bara (NT, b. 377, br. 67, 8. 1. 1482);

Lorenzo del condam Giacomo orese svjedok je oporuke Ivana Mihovilova iz Šibenika (NT, b. 305, br. 145, 21. 2. 1556);

Lorenzo Nigro zoelier svjedok je oporuke Nikole pok. Ivana iz Zadra (NT, b. 1211, br. 855, 19. 9. 1520);

Marinus Trevisano condam Antonii aurifex svjedok je oporuke trgovca Mateja pok. Stjepana iz Zagreba (NT, b. 100, br. 1, 3. 8. 1446);

Magister Michaele aurifice izvršitelj je oporuke mornara Marina pok. Vita iz Dubrovnika (NT, b. 71, br. 128, 8. 9. 1478);

Nicolaus aurifice izvršitelj je oporuke obučara Rade iz Splita. Za izvršavanje ove dužnosti Rade mu ostavlja svoje tri nove košulje (NT, b. 876, br. 613, 3. 10. 1490);

Niccolò oreficier svjedok je oporuke Lene, supruge Nikole iz Bara (NT, b. 651, br. 49, 8. 9. 1478);

Niccolò Rivo batiaro svjedok je oporuke Andrije de Canali iz Dubrovnika (NT, b. 377, br. 114, 24. 12. 1496);

Pietro Sachon orefice svjedok je oporuke Urse, supruge Blaža iz Zadra (NT, b. 408, br. 203, 2. 5. 1497);

Silvestro condam Bortolo Thessarotto orese svjedok je oporuke Marijete pok. Antonija iz Zadra (NT, b. 49, br. 426, 25. 11. 1609);

Tomaso orese izvršitelj je oporuke Pasque, kćeri pok. Mihovila Zezerovića s Brača (NT, b. 677, br. 811, 13. 6. 1546);

Zaune de Piero orese izvršitelj je oporuke krojača Petra iz Kotora (NT, b. 826, br. 117, 27. 3. 1471);

Zuane Battista Arthuzio filio Felize indorador svjedok je oporuke Andrijane udovice mornara Bortola iz Omiša (NT, b. 417, br. 27, 10. 9. 1575).

Na kraju ovog priloga o nazočnosti i djelovanju zlatara iz Dalmacije u Mlecima, te povezanosti hrvatskih iseljenika s tamošnjim zlatarskim majstorima, potrebno je upozoriti na nekoliko, samim tematskim odabirom i metodološkim pristupom radu, već izrečenih problema. Istraživanje, iznošenje i analize doprinosa hrvatskih umjetnika mletačkoj kulturi otvoreno je pitanje koje iziskuje još temeljitiji rad na izvornoj građi u različitim arhivskim fondovima. U ovom sam prilogu pokušala, koristeći se samo dijelom izvornog materijala mletačkih arhiva, upozoriti na djelovanje slabo istraženih ili nepoznatih zlatara. Kako je riječ o manje poznatim majstorima, čija djela nisu poznata ili sačuvana, te o kojima izvori iznose krajnje oskudne i ne uvijek izravne i sigurne podatke, rad nužno sadrži, osim navođenja njihove osnovne djelatnosti, podatke o njihovu svakodnevnom životu, obitelji, rodbinskim i prijateljskim vezama, ekonomskim mogućnostima i vjerskom životu. Osim toga, pokušala sam prikazati i karakter odnosa hrvatskih iseljenika, bez obzira na to kojom se profesijom oni bavili, s tamošnjim, također manje poznatim krugovima zlatarskih majstora. U oba slučaja riječ je o istraživanju anonimnih majstora, nezabilježenih u enciklopedijama, leksikonima i stručnoj literaturi. Naposljetku, problematika hrvatskog doprinosa europskoj, u ovom slučaju mletačkoj umjetnosti i kulturnoj baštini, složen je mozaik višestoljetnih komunikacija i izmjena umjetničkih ideja i tokova, ponajbolje osvjedočen značajnom brojčanom nazočnošću i djelovanjem naših majstora izvan vlastite domovine. Proširivanje saznanja o postojanju, životu i djelovanju hrvatskih zlatara u Mlecima samo je početni, opsegom nevelik pokušaj da se ova problematika potakne na još slojevitiji pristup i saznanja.

U prilogu donosim prijepis oporuke splitskog zlatara Petra Jurjeva (Archivio di Stato di Venezia, Notarile testamenti, Notar Giuliano Mondo, b. 655, br. 591, 3. 4. 1536).

Piero de Spalato orese fu condan Zorzi spader del confin s. Aponal sano del mente, benche infermo del corpo volendo far il mio testamento son venuto al cancello de ser Zuliano Mondo nodaro di Venezia e l'ho pregado chel vogli scriver questo mio testamento et che dopoi la morte mia lo vogli publicar in la publica forma roborar mittendoli tutte le clausule neccesarie et consuete et solite metersi in final testamento apare lezeri et ordini de questa città di Venezia et giusto casu in publica forma compirlo et roborando...

Il corpo mio voglio sia sepulto a s. Aponal con quella spesa parerà alli comissari miei infrascritti.

Comissari et esecutori voglio siano Zorzi de Andrea orese mio nevodo Hierolimo del Pozzo zoelier e Domenigo Furlan zoelier.

Lasso a Madalena mia nezza fia della condan Cusmana mia sorella uno delli quettro miei letti et doi para linzuoli, un cusin, un cavazal et massaritia de casa per valuda de ducati tre.

Item voglio che mi siano dir le messe de s. Gregorio celebrate per Bonaventura de Framentoni al qual sia dato la elemosina consueta.

Item voglio che del tutto il mio residuo sia fatto uno incanto il tratto del qual sia dato a poveri bisognosi del arte mia de orese secondo che parerà alla maior parte di prefatti miei comissari.

Item voglio sia dato a Hierolimo del Pozzo la mia stampa de bronzo granda da botonir et li botoni ori grossi.

Item voglio sia dato a Francescho de Gandini che fu altra volta mio garzon la mia stampa pizzola de azzal de botonir in tutti li botonari et come che achade (?) a quella stampa et un paro di foli de botega et tutti i martelli che mi ritrovo in botega.

Lasso al hospedal s. Zuane Polo ducato uno.

Item voglio che sia dato a Zorzi mio nevodo quanto che parerà alli altri duo miei comissari.

Item voglio sia dato a Anzola mia nezza fiola de la condan Benetta mia zermana uno stramazzo et un ducato.

Item voglio sia dato ad Ambroso orese quelli foli chel se atrova haver del mio in le man et un ducato.

Item lasso al nodaro ducato uno e mezzo.

Testes: Marco Tinto avvocato fiol de Pietro orese e Cristoforo orese tit. la Pigna.

Bilješka notara na kraju oporuke: Obiit 10. 4. 1536.

ORAFI DALMATI MENO CONOSCIUTI A VENEZIA
DAL XV AL PRINCIPIO DEL XVII SECOLO

Lovorka Čoralić

Nell'introduzione si accenna brevemente ai risultati finora raggiunti dalle ricerche sulla presenza e l'attività degli orafi dalmati a Venezia, in particolare alle monografie e agli studi di Cvito Fisković. Sono concisamente ricordati gli orafi delle città dalmate a Venezia finora oggetto di ricerche e studi più approfonditi (per es. Petar Fortis, Juraj Alegretov, Bernard Bosnić, Ivan Zadranin e altri).

In base a documenti archivistici originali dell'Archivio di Stato di Venezia (fondo Notarile testamenti) sono presentati la vita e l'attività a Venezia di orafi dalmati poco noti, dalla prima metà del XV fino ai primi del XVII secolo. Si avverte che alcuni sono citati nelle fonti indirettamente e con dati molto succinti, mentre per altri l'origine dalmata è solo un'ipotesi. Si prende in considerazione anche il rapporto tra gli emigranti dalmati e gli orafi veneziani e si citano gli orafi dalmati ricordati nei testamenti degli emigranti della costa adriatica orientale e del suo interno. Alla fine dello studio si conclude che la presentazione dell'attività veneziana degli orafi dalmati meno conosciuti è parte integrante del complesso di ricerche sui rapporti culturali-artistici tra la Dalmazia e la costa occidentale dell'Adriatico nei secoli scorsi.